

Т. Ю. Герасимов

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ У РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ДОСВІД МІСТ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Коротко проаналізовано особливості продовольчої політики Російської імперії та австро-німецьких окупаційних адміністрацій у містах Правобережної України в добу Першої світової війни.

Ключові слова: Правобережна Україна, міста, Перша світова війна, Російська імперія, Австро-Угорщина, Німеччини, карткова система.

Abstract

A brief analysis of the peculiarities of the food policy of the Russian Empire and the Austro-German occupation administrations in the towns of Right Bank Ukraine during the First World War.

Keywords: The Right Bank Ukraine, towns, World War I, Russian Empire, Austria-Hungary, Germany, card system.

Перша світова війна не лише перекроїла карту Європи, а й призвела до збільшення ролі держави у житті суспільства в усіх без винятку країнах-учасниках. В умовах «тотальної війни», яка потребувала повної мобілізації військових, економічних та моральних ресурсів виникла необхідність державного регулювання продовольчого ринку. Прямий зв'язок між продовольчим питанням та суспільними настроями населення був більш, ніж очевидний. Відомий німецький генерал Е. Людендорф пояснював це «сутністю людської натури». Він стверджував, що «занепад настроїв серед німецького народу значною мірою залежав від харчування. Організм не отримував продуктів, необхідних для підтримання його фізичних та розумових сил» [1, с. 310–311.]. Ось чому в густонаселеній і вкрай обмеженій продовольчими ресурсами Німеччині комплексну державну систему постачання й розподілу продовольства було організовано ще на початку січня 1915 р. Тоді німецький уряд удався до нормування хліба у Берліні, поширивши цю практику на решту міст в червні того ж року. Згодом схеми нормування були введені для більшості продуктів харчування, зокрема картоплю, борошно, м'ясо, жири, молоко, цукор, яйця і рибу [2]. Розподіл продовольства по картках також використовувала союзниця Німеччини – Австро-Угорщина. У травні 1915 р. обидві держави розпочали успішну контрнаступальну операцію проти російських військ, унаслідок якої вони окупували чотири правобережних міста: Володимир-Волинський, Дубно, Ковель та Луцьк. У зайнятих містах було одразу запроваджено карткову систему розподілу. У Дубно, наприклад, на кожну родину щомісячно видавали по 3 фунти цукру й 10–15 фунтів борошна [3, с. 4]. У порівнянні з

довоєнними показниками споживання цих продуктів пересічним жителем міста в Російській імперії (4,7 і 60 фунтів відповідно) [4, с. 21] встановлена окупантами норма виглядала мізерною.

Натомість у державі Романових (Правобережна Україна входила до її складу), запровадження карткової системи відбулося значно пізніше. По-перше, величезні земельні ресурси імперії створили в середовищі російської правлячої верхівки переконання про відсутність необхідності жорсткого регулювання продовольчої сфери. По-друге, громадські та політичні діячі впродовж тривалого часу вважали карткову систему «німецькою вигадкою», непридатною для врегулювання продовольчої кризи в Росії [5, с. 2]. Кризові явища виникли здебільшого через транспортний колапс, дезорганізацію ринків та економічної інфраструктури, унаслідок чого якщо товар і потрапляв до міста, то за штучно завищеними цінами. Побоювання «голодних бунтів» змусило царський режим ужити радикальних заходів. У 1916 р. він запровадив державну монополію на цукор, який розподілявся серед міського населення по картках із щомісячною нормою 2–3 фунти на одну людину. Хлібні картки планували ввести навесні 1917 р. Наприклад, у Києві щоденна норма повинна була становити 1,5 фунта [6, с. 2]. Проте такий розподіл хліба лише дав зворотній ефект, оскільки чутки про майбутнє обмеження споживання продукту викликали паніку серед міського населення [2].

Таким чином, упродовж Першої світової війни в містах Правобережної України було вперше застосовано практику державного регулювання продовольчої сфери. Через близьке розташування західної частини регіону до лінії військового зіткнення Російської та Австрійської імперій у чотирьох окупованих волинських містах нормований розподіл харчових продуктів було запроваджено раніше, ніж на території, контрольованою царською владою. Встановлення державами жорсткого контролю над основними продовольчими товарами було безальтернативним способом ведення війни на «внутрішньому фронті», хоча він лише відтермінував капітуляцію Австро-Угорщини та Німеччини, чий продовольчі ресурси були занадто малими. Зволікання ж російських урядів із запровадженням карткової системи розподілу значною мірою призвела до загострення продовольчої кризи, а та, своєю чергою, – до повалення монархії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Людендорф Э. Мои воспоминания о войне 1914–1918 гг. – М.: Издательство «Вече», 2014. – 752 с.
2. Osinsky P. From War to State Breakdown: A War-Centered Theory of the Early Twentieth Century European Revolutions. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/267990899_From_War_to_State_Breakdown_A_War-Centered_Theory_of_the_Early_Twentieth_Century_European_Revolutions
3. Австрийцы в Дубно (рассказ жителя) // Киевская мысль. – 1916. – 21 июня. – С. 4.
4. Биншток В. Народное питание и народное здравие : [в войну 1914–1918 гг.]. – М.; Л. : Гос. изд-во, 1929. – 90 с.

5. Всероссийский союз городов. Карточная система в городах / Всерос. союз городов. Экон. Отд. – М.: Городская типография, 1916. – 24 с.
6. Хлебные карточки и городское самоуправление // Южная копейка. – 1917. – 24 февраля. – С. 2.

Герасимов Тимофій Юрійович – кандидат історичних наук, викладач кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: timger84@gmail.com

Gerasymov Tymophiy – Ph.D., teacher of philosophy and humanities sciences Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia. e-mail: timger84@gmail.com